

LA VILA DE MONTBLANC: AGRICULTURA, URBANISME I SOCIETAT SEGONS EL CADASTRE DE 1731

per JOSEP M.ª PORTA I BALAÑA

El treball que presentem vol intentar donar a conèixer la situació agrícola, social i urbanística de la principal població de la comarca de la Conca de Barberà, cap al segon quart del segle XVIII.

En un primer moment ens proposarem realitzar una reconstrucció de la Vila Ducal de Montblanc, el més general possible, amb un intent d'aproximar-nos a la història total. Per a aconseguir aquesta finalitat era necessari esbrinar els diferents aspectes tals com la demografia, la propietat i la distribució de la terra, la ramaderia, la composició urbana, les activitats industrials i altres mitjans de producció; així com l'estratificació social entre famílies i individus, la ideologia o mentalitat predominant en l'època, els costums, els elements institucionals, etc.

Aquest objectiu inicial no es va poder acomplir en la seva totalitat, car vam haver d'adaptar-nos a les fonts històriques conservades. En aquest aspecte ens trobarem amb greus dificultats, ja que els arxius de la localitat (municipal i parroquial) han sofert diverses destruccions al llarg de la seva història; i més tard, han estat expoliats sistemàticament. Així doncs, ens vàrem centrar en l'estudi exhaustiu de l'única documentació referent al segle XVIII, servada a l'Arxiu Municipal de Montblanc: el cadastre matriu corresponent a l'any 1731.

En conseqüència, amb aquest treball, hem volgut presentar un estudi de Montblanc en el 1731, que resulta una detenció en el temps. Però, alhora, també hem intentat situar la Vila Ducal en el marc històric de la Catalunya divuitcentista; i més concretament, procurar entreveure el paper que jugava o podia jugar en el Corregiment de Tarragona; i finalment, a grans trets, temptejar la possible evolució al llarg de la centúria.

La tesi de llicenciatura comença amb un estudi del medi natural del departament administratiu que forma la comarca, però més específicament es centra en la Conca de Barberà estricta, i especialment en el terme municipal de Montblanc. Aquest capítol ja ens deixa entreveure

que la principal activitat dels montblanquins del segle XVIII serà l'agricultura, basada fonamentalment en el conreu de la trilogia mediterrània. Ara bé, degut a la configuració geogràfica del terme, amb una part abrupte i muntanyosa, farà que extenses zones restin improductives.

En una segona part ens detenim a fer una anàlisi del marc històric de la Vila Ducal, des de la Reconquesta fins a l'època de confecció del cadastre. S'ha d'esmentar que mereix un grau d'atenció preferent l'Edat Medieval, època de plenitud, car Montblanc va aconseguir ésser una de les principals poblacions de Catalunya. Però l'esplendor es va truncar amb les pestes i guerres dels segles XIV i XV. A partir d'aquest moment, la Vila iniciarà la decadència, que no es superarà fins passada la meitat del segle XVIII. Per tant, l'estudi en si, es concreta en el Montblanc d'abans de la presa de la divuitena centúria.

En el 1731 la Vila es trobava en un període que podríem denominar de recuperació demogràfica. A començaments de segle aconseguí el punt més baix de població de la seva història; però en la data que ens ocupa ja es mostren signes de recuperació, que s'evidenciaran clarament al llarg del segle. En el Cens del Comte Floridablanca, la població haurà doblat amb escreix.

L'activitat primordial dels montblanquins serà l'agricultura, i tota l'economia local (i fins i tot comarcal) girarà entorn seu.

En el capítol dedicat a l'agricultura, en un primer moment fem un estudi que resulta repetitiu intencionadament. Amb una acumulació de dades, bàsicament pretenem oferir una quantificació de la riquesa de les quinze partides que componen el terme municipal. En cada una s'informa dels conreus existents, de la distribució de la propietat i de la relació de propietaris. L'anàlisi ens permet averiguar la distribució dels cultius dins el mateix terme i constatar una parcel·lació fragmentària, amb una dispersió bastant notòria de les finques d'un mateix propietari.

Aquest treball parcial ens permet passar a un estudi global de l'agricultura, on s'examina cada conreu per separat, la distribució general dels cultius i del terreny improductiu, així com de la propietat agrícola i les característiques dels seus propietaris.

En l'any 1731, en el terme municipal de Montblanc domina el policultiu. Els conreus són típics de la Conca Mediterrània: vinya, cereals i oliveres. Sens dubte, l'esmentat sistema ofereix majors probabilitats de subsistència en moments delicats, ja que si bé, el monocultiu pot donar grans ganàncies (com en la vinya), el risc és major en cas de perdre's la collita. Els pagesos de Montblanc, ben segur, de mentalitat conservadora i reticents als canvis, no substituiran els cereals per la vinya, o empendran la rompuda, fins que vegin ben clar les oportunitats d'augmentar els seus ingressos. Aquest fet es produirà una vegada superada la meitat de segle. Llavors la plantació serà molt ràpida; i cap al 1780, la vinya ja esdevindrà el conreu hegemònic per excel·lència.

En el segon quart de la centúria tots els conreus es distribueixen en superfícies molt reduïdes, principalment els de regadiu (sembra de regadiu i horta), que creixen pels voltants dels rius Francolí i Anguera, així com de les sèquies.

En la majoria de les parcel·les els cereals estan associats amb la vinya i les oliveres, que junt amb els noguers apareixen dispersats pel terme i normalment fan d'arbres d'antara.

El terreny conreat no arriba a cobrir el 40 % de l'extensió del territori. La resta és ocupat per l'erm, però també hi ha un petit percentatge de bosc i roquissers. La zona improductiva s'escampa per grans superfícies a l'est i al sud, car són les parts més abruptes.

Igual que en d'altres poblacions del Principat, l'estratificació en el repartiment de la propietat agrària és acusada; i per tant, si l'agricultura és l'activitat fonamental de la majoria dels montblanquins, el nivell d'ingressos de moltes famílies, serà precari, puix que quasi les tres quartes parts dels propietaris tenen superfícies inferiors als cinc jornals, i bastants no superen els dos.

De la mateixa manera que en la resta del Corregiment de Tarragona, la ramaderia està subordinada a l'agricultura. Malgrat tot, un dels passos per a cometre la rompuda ja està donat: la substitució dels animals lents (els bous) pels animals lleugers (les mules i els ases), que seran necessaris amb l'expansió dels conreus, cada vegada emplaçats en zones més llunyanes; i amb la implantació de la vinya, que no necessitarà una calada massa fonda.

Els animals de tir estan molt repartits entre els contribuents. En canvi, el bestiar boví i oví resta concentrat en pocs propietaris, entre els quals destaquen els pagesos.

El mateix que succeeix amb la ramaderia, també es pot dir referent a les activitats industrials, ja que totes, a excepció dels pous de neu, són un complement de l'agricultura. Es tracta d'una indústria de producció local, o com a màxim comarcal, enfocada a garantir les necessitats bàsiques de la comunitat.

En aquesta època, l'exportació és nul·la, llevat de la producció de glaç. Però a partir de meitat de segle, l'elaboració d'aiguardent aconseguirà un gran avenç: en el 1731 el cadastre només comptabilitza cinc olles d'aiguardent; però vint anys més tard, en el 1754, ja se'n coneixen cinquanta-tres.

Les activitats professionals dels menestrals i artesans seguirien la tònica ja marcada per la indústria. Pel seu nombre elevat sobresurten les professions que s'ocupen de satisfer les necessitats essencials de la població, entre les quals destaquen les dedicades al vestit i al calçat.

Més amunt ja hem indicat que Montblanc es troba en una fase de recuperació demogràfica. Aquest fet també s'evidenciarà en el casc urbà, ja que es contemplen moltes cases derruïdes i carrers pràcticament deshabitats.

Mercès a les afrontacions que dona el cadastre de cada finca urbana, hem pogut reconstruir un plànol de la Vila Ducal, on s'observen els nuclis d'influència i la distribució dels diversos immobles.

En essència, el nucli residencial de categoria coincideix amb el comercial o botiguer, ambdós situats a la Plaça Major, i en els trams centrals del carrer del mateix nom. Els voltants de la Plaça són poblats per un sector de categoria intermitja, on sobresurten els menestrals i pagesos. En les zones allunyades de l'esmentat centre, predominen els casals de menor categoria, en propietat, en molts casos, de jornalers i d'alguns pagesos de baixa condició econòmica. Malgrat tot, però, la barreja sòcio-professional és constant en la immensa majoria dels carrers.

El centre industrial divergeix del centre residencial-comercial, car s'emplaça a l'exterior del recinte fortificat, en el Raval i els masos dispersats pel terme. Les poques activitats industrials que radiquen a l'interior del casc urbà són en realitat un conjunt d'oficis que s'ocupen primordialment de les necessitats bàsiques; sobretot, destaquen les relacionades amb la producció de pa.

Finalment, hem d'indicar, que el poblament no ha sortit del recinte de muralles (a excepció del Raval); i que en comparació amb els segles anteriors, la zona edificada s'ha reduït notablement, ja que tota la part oest del nucli urbà resta per habitar. Aquesta zona, amb l'augment demogràfic que registrarà Montblanc al llarg del segle, permetrà donar cabuda als nou vinguts o a les famílies de recent creació.

La població, basada en una economia agrària, es sustenta també en una societat agrària. La meitat dels contribuents amb una aportació a l'impost del 50 % de la riquesa, s'integren en el sector primari, amb una importància numèrica dels jornalers, i en segon lloc, dels pagesos.

La majoria dels artesans i menestrals, complementarien llurs oficis amb els treballs agrícoles, car molts disposen d'algunes parcelles, si bé d'escasses dimensions. Igualment, alguns posseeixen uns pocs animals de tir que els ajudarien en les feines del camp i àdhuc servirien per transportar els productes que elaboressin.

Els individus privilegiats i no productius econòmicament (vídues i hereus) resten exempts del pagament de la variant de l'impost personal. Representen gairebé una quarta part de la població i dominen el 20 % de la riquesa. Alguns d'ells, principalment els notaris i el ciutadans honorats, junt amb bastants pagesos, s'emplacen entre els majors potentats de la Vila.

Així doncs, en l'estratificació sòcio-professional s'observa una gran concentració de la riquesa en el vèrtex de la piràmide. Un 90 % de la població aporta a l'impost menys de 150 rals, i més de la meitat no arriben als 50. Aquests últims es poden considerar com a simples assalariats; és a dir, podrien tenir alguna propietat, però seria insuficient per a viure; i per tant, haurien de treballar una part de l'any «a jornal», per tal d'obtenir un nivell de vida un xic més elevat.

En el repartiment del pagament dels diferents conceptes en què el cadastre divideix la riquesa de la Vila Ducal, igual que en altres localitats del Corregiment, es denota una neta preponderància de la variant del personal i de l'agricultura, amb un 40 % de l'aportació total en cada cas. Amb una menor vàlua econòmica, segueixen de lluny, tots els altres conceptes: finques urbanes, ramaderia, activitats industrials, emoluments..., però ja cap supera el 5 %.

En conclusió, 1731 és un any de reconstrucció i de provisió de força econòmica de la Vila Ducal per a poder participar en el futur desenvolupament econòmic del Principat, que s'iniciarà a partir del primer terç del segle XVIII.

La documentació emprada ens ha aportat dades demogràfiques (a falta de llibres de l'Arxiu Parroquial); hem pogut conèixer amb detall l'economia de la Vila, la distribució de la propietat, ja sia rústica, urbana o industrial, la composició de la ramaderia, i l'estructura social.

Aquest treball ha pretés analitzar l'economia montblanquina en un moment determinat sota les limitacions que imposa la font d'origen fiscal que hem utilitzat. Creiem que hem acomplert l'objectiu assignat: donar una visió, a partir de la documentació cadastral, el màxim detallada i exhaustiva del Montblanc de 1731, data en què encara no s'havien produït els grans canvis, que més tard, condicionaran la fesonomia de la Catalunya divuitcentista.

Fonamentalment, el Reial Cadastre ens ha demostrat que la Vila Ducal (i segurament tota la Conca de Barberà) situada en la Catalunya interior, encara no ha iniciat l'expansió que ja és característica de les comarques del litoral. Aquesta incorporació es produirà una vegada superada la barrera de la meitat del segle i tindrà el seu punt culminant a finals del segle XVIII i durant el XIX, fins al desastre provocat per la filloxera, en què Montblanc tornarà a viure uns moments dramàtics.